

A fonetika tárgya és
módszerei. A
beszédflowamat egységei.

Mivel foglalkozik a fonetika?

- A. Tanulmánykötetek és konferenciaelőadás-absztraktok olvasása
- B. Fonetikai tanszék facebook
(<https://www.facebook.com/fontansz/>)
- C. Google-keresés
- D. Nyelvtankönyvek

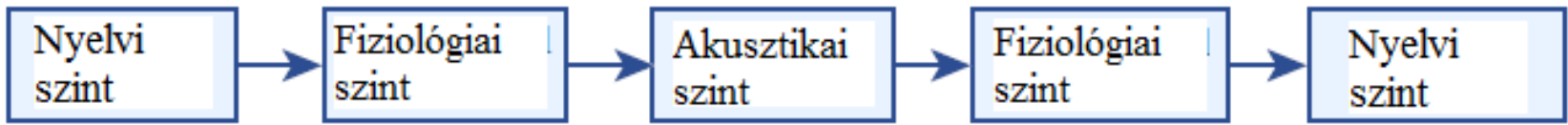
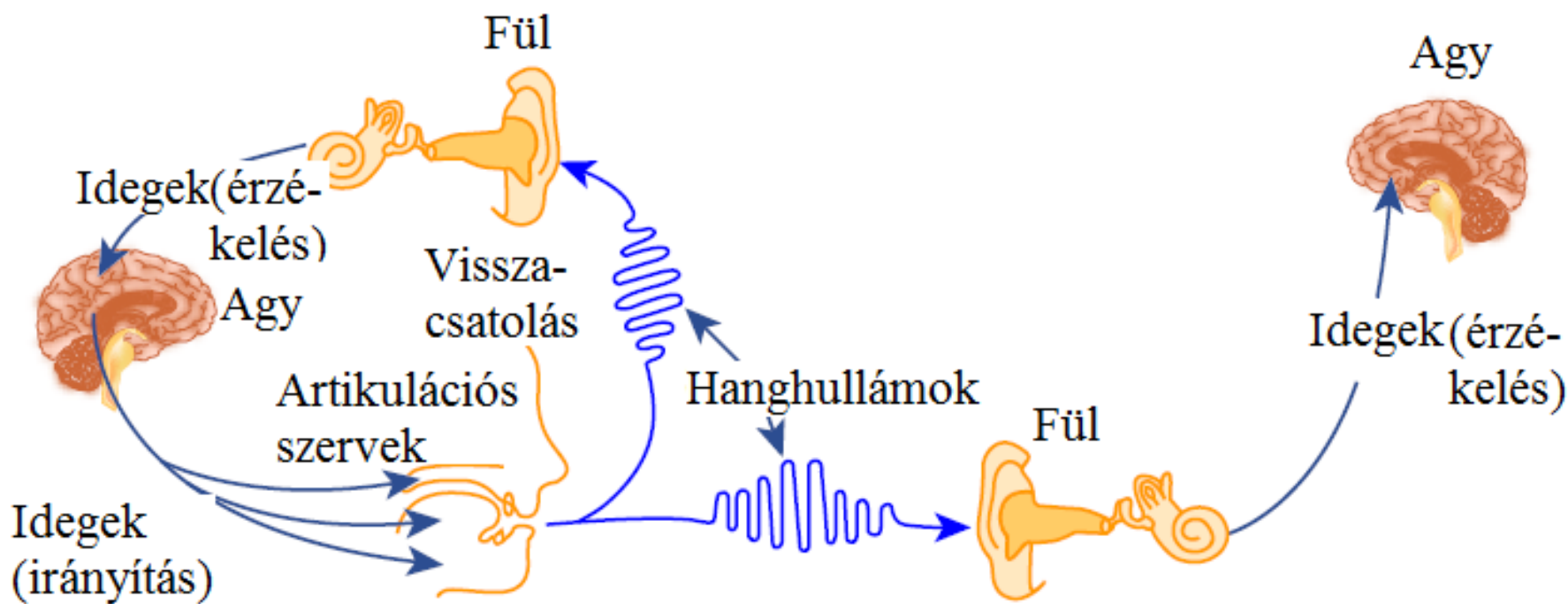
Mivel foglalkozik a fonetika?

- A kommunikáció hangzó részével
 - beszéd
 - nonverbális, de hangzó kommunikációs eszközök
 - pl.: hezitálás, torokköszörülés, nevetés, stb.

Beszéd folyamat

Beszélő

Hallgató

Mivel **NEM** foglalkozik a fonetika?

- Absztraktabb, konceptuális (fogalmi) és nyelvi szint
 - Beszélő oldalán
 - A mondanivaló konceptuális (fogalmi) meghatározása és nyelvi (lexikai, morfológiai, szintaktikai, fonológiai megformálása)
 - A hallgató oldalán
 - a beszéd megértése (lexikai, morfológiai, szintaktikai, szemantikai, pragmatikai feldolgozás)

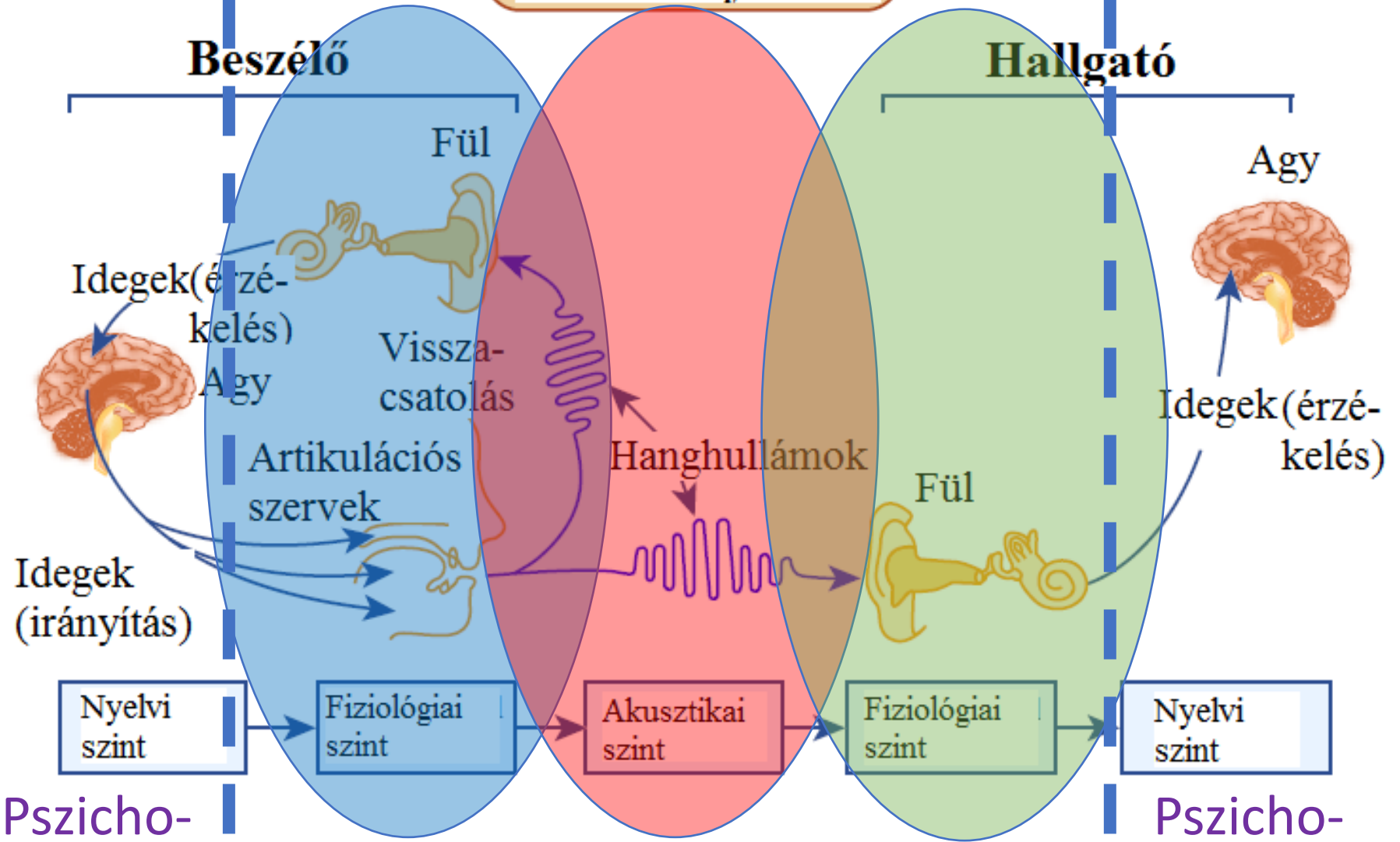
Beszédértés ≠ Beszédészlelés

A beszédészlelés megelőzi a beszédértést. Az észlelés során az akusztikai jelet nyelvi jellé alakítjuk, de magasabb szintű feldolgozás még nem történik.

Beszéd folyamat

Beszélő

Hallgató

Pszicho-
lingvisztika

Artikulációs

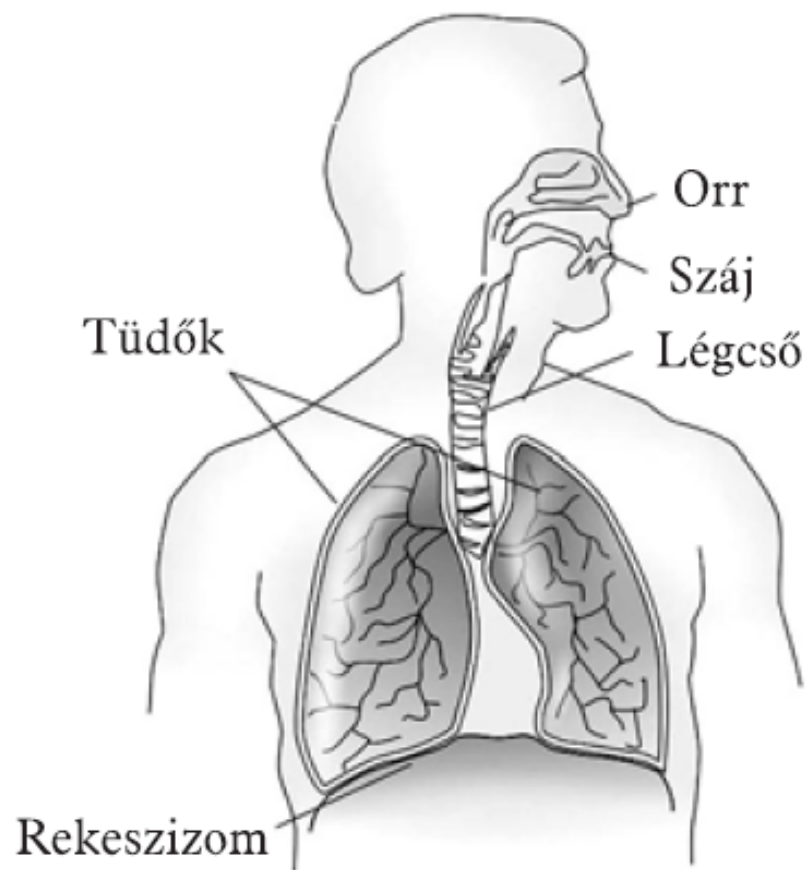
Akusztikai

Percepció

Pszicho-
lingvisztika

Artikulációs fonetika

- A beszéd képzésében részt vevő szervek (artikulátorok) felépítésével és (együttes) működésével foglalkozik
 - pl. ajkak, nyelv, hangszalagok, tüdő

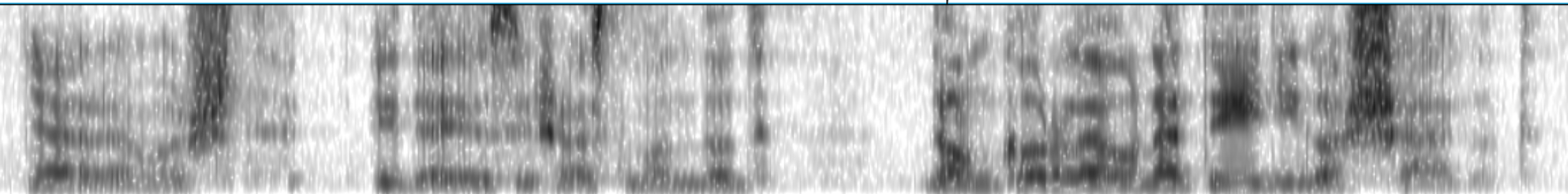
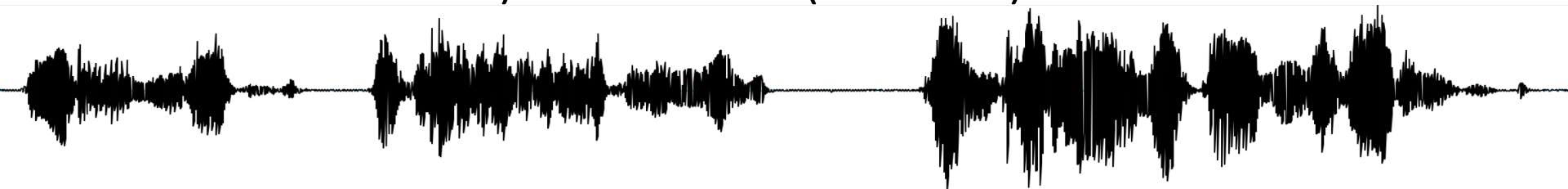
Artikulációs fonetika- módszerek

- Artikulációs műszereket alkalmaz a gyakran vizuálisan nem hozzáférhető szervek mozgásának jellemzésére

Akusztikai fonetika

- A hang mint a levegőben terjedő mechanikus, fizikai (akusztikai) jel vizsgálata
- Módszerek: hangfelvételek elemzése
 - akusztikai elemzés, szegmentálás (egységek elkülönítése) és annotálás (címkézés)

erre most

ide jössz és azt mondd

don corleone tégy igazságot

Percepció fonetika

- Annak vizsgálata, hogyan alakítjuk nyelvi jellé a fülbe érkező mechanikus rezgést
 - hallás + beszédészlelés
- Módszerek: percepció tesztek, kérdőívek

Klikkeljen arra a magánhangzóra, amelyiket hallotta.

A	Á	E
É	Í	Ó
Ő	Ú	Ű

ÚJRA

Átfedések

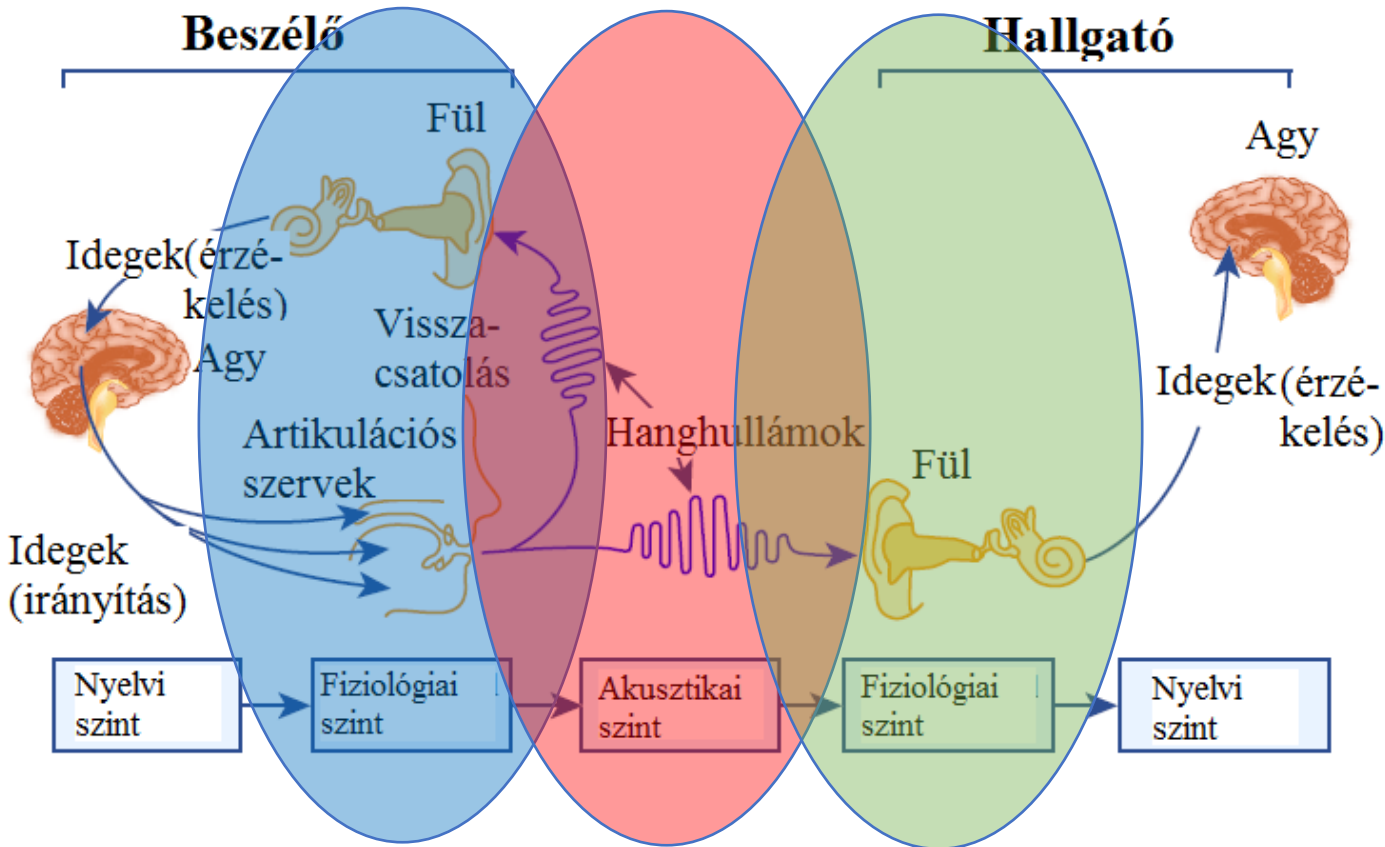
- Hogyan változik a férfiak beszéde udvarlás során? (Puzder et al. 2018)
 - Mélyebb lesz az alapfrekvencia. - akusztikum
 - A mélyebb alapfrekvenciájú férfiakat a nők vonzóbbnak ítélik. – percepció
 - *btw: ez a Fonetikai és pszicholingvisztikai diákműhely király kutatása, lehet csatlakozni!!!*
- Gépi dialógusrendszerek (pl. Siri, Cortana)
 - beszédfelismerés – percepció
 - beszéd szintézis – akusztikum
 - ráadásul itt még alkalmazásközpontú is a fonetika

Beszéd folyamat

Beszélő

Hallgató

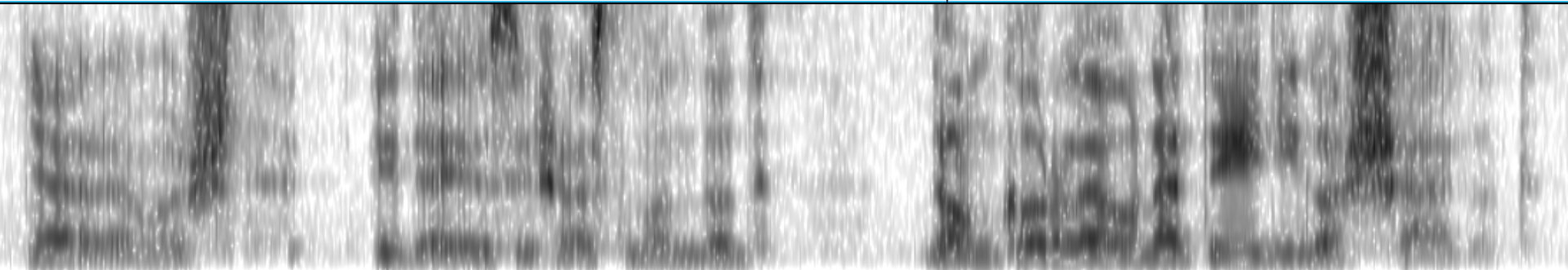
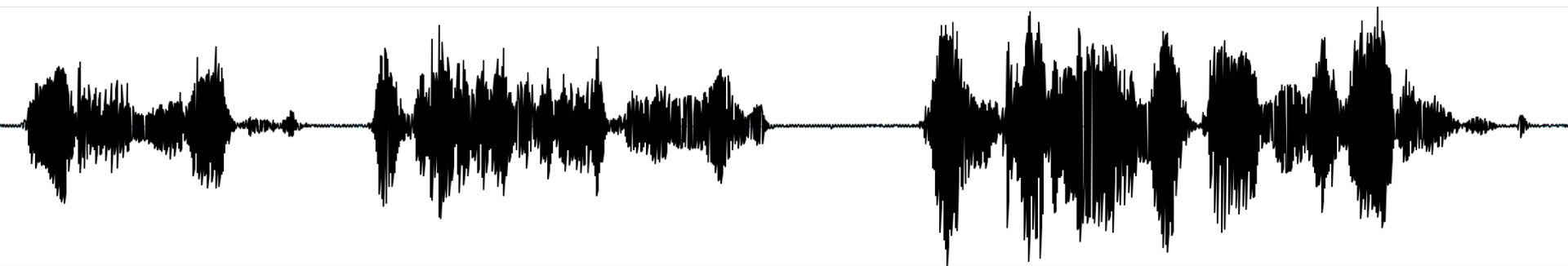
Artikulációs Akusztikai Percepció

Alkalmazott

beszédszintézis, beszéd- és beszélőfelismerés, beszédtechnika, logopédia stb.

A beszéd egységei

bár a beszéd folyamatos akusztikai jelfolyam,
absztrakció útján elkülöníthetünk különböző
egységeket – mind a tudományos leírásban, mind a
beszéd intuitív, naiv megfigyelése során

erre most

ide jössz és azt mondod

don corleone tégy igazságot

Hangzásegységek

- egyszerre feldolgozható információcsomagok: fogalmi összetartozás, szerkezeti egység, fonetikai határjelölés jellemzi őket
- Fogalmi összetartozás
 - elemi jelenetet kifejező elemi mondat beszédbeli megvalósulása
- Határjelölés
 - szünettartás, hangsúly, beszéddallam, irreguláris zöngé stb. (Kugler – Markó 2014)
- Képesek vagyunk egységként feldolgozni őket

Szavak

- szóhatárok elkülönítése
 - nem jellemző a szünettartás folyamatos beszédben (vs. írás)
 - a szóhatárok, szavak felismerése statisztikai alapon, tanulás útján történik
 - ezért ismeretlen idegen nyelven nem is működik ez

Szótagok

- a szavak természetes egységei (tanulás nélkül képesek vagyunk a szótagolásra gyerekkorban, ill. más nyelveken is)
- a szótagokat szótagmagok (nukleusz) alkotják
 - a magyarban magánhangzók
 - de angol *table* [tabl]
 - nagyobb intenzitás
 - nagyobb állkapocsnyíltság

Beszédhang vs. fonéma

- Fonéma

- legkisebb nyelvi egység
- nem bír jelentéssel
 - DE jelentés-megkülönböztető szerepe van (sor vs. sör)

- Beszédhang

- a folyamatos beszédjelben elkülönített diszkrét kategóriák (absztrakciós művelet)
- artikulációs konfiguráció jellemzi
 - a beszédképző szervek adott beszédhang képzésénél megfigyelhető együttállása
 - célkonfiguráció: a beszédhangra jellemző prototipikus a. konf., ideális megvalósulás (vs. célalulmúlás)

Pl. az /m/ fonéma másféleképpen (a felső fogsor és az alsó ajak zárjával) valósul meg ha /f/ vagy /v/ követi (pl. *támfal* [ta:mʃɒl], *hamvas* [hɒmʋɒʃ]), mint pl. magánhangzós környezetekben (pl. *amalgám* [ɒmɒlga:m]), ez az ún. *labiodentális nazális* beszédhang.

De akkor ez miért nem önálló fonéma?

Mit tekinthetünk fonémának?

- Minimálpár-módszer
 - ami ugyanabban a környezetben előfordul
 - pl. az ö és az o egyaránt előfordulnak az s_r kontextusban a magyar nyelvben, tehát minimális párt alkotnak
 - Az m és az ɱ esetén ez nem igaz, ezek a beszédhangok csak egymástól eltérő kontextusokban tudnak megjelenni
 - hiszen épp a kontextus határozza meg, hogy melyik beszédhang jelenik meg
 - az [m] és az [ɱ] beszédhangok az /m/ fonéma **allofónjai**